

NINA • NIKU

FAKTA

Stiftelsen for naturforskning og kulturminneforskning er et nasjonalt og internasjonalt kompetansesenter innen miljøvernforskning. Stiftelsen har ca. 230 ansatte (1999) og omfatter NINA - Norsk institutt for Naturforskning og NIKU - Norsk institutt for kulturminneforskning. FAKTA-ark gir populariserte sammendrag av publikasjoner fra stiftelsen.

Nr. 9 - 2001

Glomma- og Haldenvassdragene:

Vellykket reetablering

Reeablering av krepsebestander gjennom utsetninger startet i Glommavassdraget i 1989 og i Haldenvassdraget i 1995. Så langt har arbeidet vært svært vellykket, med nye bestander i ferd med å etablere seg innenfor alle strekningene hvor krepser er satt ut.

Krepsepest i 1987 og -89

Krepsepest rammet Glommavassdraget i 1987 og Haldenvassdraget i 1989. I Glomma ble all krepser på hele den krepseførende strekningen utryddet, inkludert innsjøene Vingersjøen i Kongsvinger og Storsjøen i Odalen. I Haldenvassdraget ble all krepser utryddet i hovedvassdraget fra Bjørkelangen og nedstrøms.

Siste antatt sikre tilfelle av krepsepestdødelighet var i Hølandselva i Haldenvassdraget i 1991.

Rekruttering etter fire år

I Glommavassdraget er rekruttering påvist alle steder hvor det har gått mer enn fire år etter utsetting. På de tre faste prøvofiskestasjonene i Haldenvassdraget er det også påvist rekruttering.

Store forskjeller

Ved prøvofiske i årene etter utsettingene er det påvist store forskjeller både i fangst per innsats og i gjennomsnittsstørrelsen på krepsen.

Enkelte steder har fangsten vært oppe i mer enn to kreps per teinenatt allerede 3-5 år etter utsettingene, mens man andre steder fortsatt ikke har nådd dette nivået mer enn 10 år etter, til tross for større utsettingstall. Dette gjenspeiler trolig hvordan forholdene for krepsen er på stedet. Enkelte plasser har færre og større kreps, mens andre synes å være mer attraktive som rekrutteringsområder og har et større innslag av mindre kreps.

Etter krepsepest:

Gode erfaringer med å reetablere krepsebestander

Krepsering gir både rekreasjon og muligheter for økonomisk utbytte.

Foto: DERVO FOTO

I Norge har vi gode erfaringer med å reetablere krepsebestander etter krepsepest. Vi har spesielt gode forutsetninger for dette, fordi vi ikke har fremmede, pestbærende krepsearter i landet.

Dette går fram av NINAs rapport om reetablering av kreps etter krepsepest i Glomma- og Haldenvassdraget 1989-2000.

I rapporten påpekes det at aktiv innsats fra myndighetene for å reetablere og overvåke krepsen i samarbeid med rettighetshavere, vil bidra til å holde fokus på edelkrepsen som ressurs og bevaringsverdig art. Dette vil også motvirke eventuelle ønsker om å sette ut signalkreps.

Utsetninger

Det bør fortsatt stimuleres og legges til rette for private og kommunale utsetninger i

Glomma- og Haldenvassdraget på tradisjonelt gode krepselokalteter hvor det ennå ikke er satt ut kreps. Kommunene kan selv ta initiativ til og/eller videreformidle søknader til fiskefondet om støtte. NINA, som DN's prosjektansvarlig for reetableringen, bør informeres om utsettingstillatelser, slik at alle utsetninger kan registreres, dokumenteres og samordnes på best mulig måte.

Høsting av de reetablerte bestandene bør komme i gang relativt raskt, vurdert på bakgrunn av prøvofiskefangst og hva rettighetshaverne selv ønsker, fordi muligheten for å utnytte krepsressursen er det viktigste grunnlaget for bevaringsinteressen.

Informasjon viktig

Det er fortsatt viktig med informasjon om hvordan man kan unngå å spre krepsepestsmitten, direkte til krepsefiskere og rettighetshavere og som oppslag på båtutsettingsplasser m.m.

UTSETTINGENE: I Glommavassdraget er reetableringsutsettingene konsentrert på strekningen mellom Skarnes i Sør-Odal og Brandval i Kongsvinger, inkludert Vingersjøen, og i søndre del av Øyeren i Trøgstad. Totalt i perioden er det her blitt satt ut 22006 kreps, fordelt på 15112 voksne og 6894 yngel. I Haldenvassdraget er kreps satt ut på strekningen fra Hølandselva og nedstrøms til og med Femsjøen. Totalt i perioden 1995-2000 er det her satt ut 44575 kreps, hvorav 18171 yngel.

Krepsepesten er aggressiv

Krepsepesten er en parasittisk sopp (*Aphanomyces astaci*) som har sin opprinnelse i Nord-Amerika. Antagelsen bygger på at de nord-amerikanske krepsearterne har utviklet høy resistens mot soppen i motsetning til de europeiske artene, som alle mangler motstandskraft.

Krepsepesten ble uforvarende innført til Italia rundt 1860, sannsynligvis sammen med et parti amerikansk krepss. Fra Italia har pesten spredd seg over hele Europa.

Krepsepestsoppen har ingen sekundære verter, men er avhengig av levende

ferskvannskrepss for selv å holde seg i live.

Dersom sykdommen rammer krepsebestander som ikke har motstandskraft (europeiske arter), er det derfor en mulighet for at pesten etter hvert «brenner» seg selv ut. Krepsepesten er svært aggressiv, og gode krepsebestander kan utryddes totalt i løpet av få dager.

I Norge finnes ingen fremmede, motstandsdyktige krepsearter som kan fungere som permanent vertskap, og vi har derfor spesielt gode muligheter for å reetablere krepss i pestrammede vass-

drag. Det finnes mange eksempler på vellykket reetablering av krepss etter pestutbrudd, men dessverre også mange eksempler på det motsatte: at det har vært store vanskeligheter med reetablering fordi krepsepesten igjen bryter ut når bestanden øker. Dette kan skyldes at krepsepesten enten blir tilført på nytt fra andre smittede områder, eller at den har greid å holde seg i live på et lavnivå.

I større vannsystemer kan det finnes isolerte overlevende forekomster av krepss som trolig kan bidra til å holde krepsepestsoppen i live.

Voksen krepss sprer seg langt

I Glommavassdraget stammer de voksne utsatte krepssene fra Einavann, mens den som er satt ut i Haldenvassdraget i hovedsak kommer fra Øgderen. All voksen krepss er kjøpt fra lokale fiskere under det ordinære krepssfisket. Yngelen er innkjøpt fra kultiveringsanlegg.

Utsettingene i Glommavassdraget er i hovedsak offentlig finansiert, i Haldenvassdraget er ca. 60 prosent av utsettingene bekostet av grunneierne.

Voksen krepss sprer seg over store avstander etter utsettingen, mens yngelen er langt mindre mobil og holder seg i nærheten av utsettingsstedet. Mye tyder på at yngel er mer hensiktsmessig som utsettingsmateriale dersom formålet er å bygge opp krepssbestanden på et bestemt sted i vassdraget.

Ettertraktet

I tillegg til å være en sårbar art, er krepss ettertraktet som fangstobjekt. Den oppnår svært høye priser (førstehandsverdi 250-300 kr. per kg), og samtidig har krepssfisket stor rekreasjonsmessig verdi. Videre er krepss en god indikator på helsetilstanden til vassdraget; forekomst av krepss betyr god vannkvalitet. Forekomst av krepss skaper også større engasjement og vilje til å ta vare på vassdraget.

Stoffet er hentet fra

NINA Oppdragsmelding 690

Trond Taugbøl:

«Reetablering av krepss etter krepsepest i Glomma- og Haldenvassdraget 1989-2000.»

Sykdom i fire vassdrag

Krepssens utbredelse i Norge er i hovedsak på det sørlige Østlandet med enkelte spredte bestander på Vestlandet og i Trøndelag. Selv om Norge ikke har forekomst av fremmede krepsepestbærende arter, har krepsepestsykdommen likevel herjet i fire vassdrag. Smitten er kommet fra utbrudd i Sverige, enten ved at sykdommen har spredt seg oppstrøms i krepseførende grensevassdrag eller ved at syk krepss eller infisert fangstutstyr er brakt inn i landet av turister og fiskere.

Utbrudd fra 1971 til -91

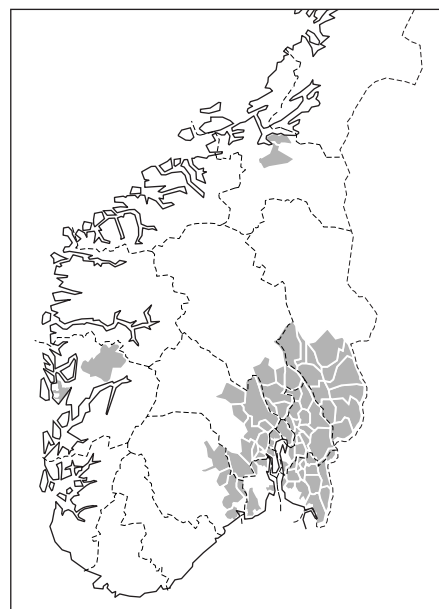
Veksa-Vrangselsvassdraget ble rammet i 1971-74. Langt senere, i 1987, ble pesten oppdaget i Glommavassdraget. I Store Le og Haldenvassdraget dukket pesten opp i 1989. Siste relativt sikre tilfelle av krepsepestdødelighet var altså i Hølandselva i 1991.

Ikke bare krepsepest

I tillegg til krepsepest er det også en rekke andre faktorer som har redusert og utryddet mange krepsebestander. Nedslamming av vassdrag som følge av eutrofiering og avrenning, forurensning og annen forurensning, fysiske inngrep og overbeskatning er forhold som i mer eller mindre grad har virket negativt på bestandene, og som i sum har ansvar for en mye større del av tilbakegangen enn krepsepest.

Fangsten en indikator

Krepsefangsten er en god indikator på forekomsten av krepss fordi det hele tiden har vært og fortsatt er stor interesse for å fange krepss. I Norge er krepsefangsten de siste 30-40 år redusert fra ca. 40 til

Kommunevis utbredelse av krepss i Norge.

10-12 tonn, det vil si en nedgang på ca. 75 prosent. Nedgangen er ikke jevnt fordelt over hele utbredelseområdet; i enkelte områder er krepsebestandene faktisk blitt styrket, mens krepss i andre områder nærmest er totalt forsvunnet.

Opprinnelig art

Norge er et av de få europeiske landene som i dag bare har forekomst av sin egen opprinnelige krepseart.

De opprinnelige artene er alle sårbare overfor konkurransen fra de fremmede artene, først og fremst på grunn av at de nordamerikanske artene er motstandsdyktige bærere av sykdommen krepsepest.